

ITINERARI *botànic*

RECORREGUT

L'itinerari discorre per la zona anomenada Pla de la Sanxa, situada al sud de la Gola de El Pujol. S'endinsa en el sistema dunar intern o de dunes fixes colonitzat per una densa vegetació de matoll i pineda.

LONGITUD

800 metres aprox.

DURACIÓ

45 minuts aprox.

QUÈ HI HEM DE FER?

- _RESPECTA LES PLANTES I ANIMALS. No arranques flors ni fulles.
- _RESPECTA EL SO DE LA NATURALESA. Procura no fer-hi soroll.
- _NO ABANDONES EL FEM DURANT EL RECORREGUT.
Utilitza les papereres i els contenidors.
- _NO HI FACES FOC.
- _UTILITZA LES SENDES I ELS CAMINS SENYALITZATS.
- _NO HI VAGES DESCALÇ/A. Utilitza calçat per a realitzar els itineraris.

ON CRIDAR?

- SERVICI DEVESA-ALBUFERA 96 161 03 47
- CASA FORESTAL DE EL SALER 96 183 00 12
- EMERGÈNCIES I INCENDIS 112

PARADES DE L'ITINERARI

1 EL PLA DE NA SANXA	7 EL GINESTÓ, L'ESTEPEROLA I EL COSCOLL
2 LA MÀQUIA MEDITERRÀNIA	8 EL LLENTISCLE I L'ESTEPA NEGRA
3 EL MARGALLÓ, LA MURTA I L'ARÇ NEGRE	9 EL ROMER, L'ALADERN I EL LLIGABOSC
4 EL PI BLANC I LA SEMPREVIVA	10 EL RAÏM MARÍ I LA SISCA
5 EL BRUC, L'ALBADA I L'ALADERN	
6 EL PINASTRE I LA SARSA	

Parada 1

EL PLA DE NA SANXA

La primera referència relacionada amb el Pla de Na Sanxa, data de finals del segle XIV i parla d'una dona, Sanxa, que fou autoritzada per tal que les seues cabres i vaques pasturaren a este pla. Posteriorment, en la novel·la de Blasco Ibáñez, *Cañas y barro*, es narra la llegenda de "La Sancha y el pastor". Segons este autor a este pla habitava un pastoret de cabres que tenia com a única amiga una xicoteta serp a qui cridava Sanxa. Este li donava, tots els dies, dins un bol, llet que munyia de les seues cabres i jugava amb ella. Les gents del lloc s'aterrien quan veien Sanxa acompanyar el pastor i quan esta s'enrotllava al seu cos. El pastor se'n va anar, com a soldat a la guerra, i durant diversos anys va estar absent. Al tornar, Sanxa que havia crescut desmesuradament, al reconèixer el seu amic, es va enroscar al seu cos, com feia abans, i el va abraçar, asfixiant-lo.

Parada 2

LA MÀQUIA MEDITERRÀNIA

La vegetació característica de la Devesa és el matoll dens mediterrani denominat màquia.

El terme màquia (maccia de l'italià) és una paraula d'origen cors que s'utilitza per a referir-se a la vegetació mediterrània constituïda principalment per arbusts alts de més de 2,5 m, generalment de fulla perenne i dura (escleròfil·les). El mateix origen té la paraula maqui, aplicada a la persona que viu clandestinament amagada a una zona de densa vegetació.

Els matolls densos de coscoll, margalló, aladerns, llentiscles, entre altres, es troben entre les formacions més interessants i peculiars de la Devesa. Normalment este matoll, va acompanyat per un pineda de pi blanc i, en menor grau, de pi roig.

Parada 3

EL MARGALLÓ, LA MURTA I L'ARÇ NEGRE

Entre l'embolic de vegetació que s'observa des d'esta parada destaca el margalló, la murta i l'arç negre.

El **Margalló** (*Chamaerops humilis* L.) és l'única palmera pròpia de l'Europa continental. És una palmera normalment de poca grandària, que pot arribar, en alguns casos, a 3 m d'altura. De tronc fibrós, el seu cor es menja en ensalada, encara que la seua extracció suposa la mort de la palmera. El margalló produïx dàtils xicotets i redons, no comestibles per l'home però sí per alguns rosegadors.

Des de temps remots, l'home ha utilitzat les seues fulles en forma de palmito per a fabricar alguns objectes necessaris per a les seues activitats domèstiques, com ara graneres, cabassos, barrets, bosses de mà... A partir de mitjan del segle XIX, quan es va industrialitzar l'artesanía del margalló, va augmentar considerablement

la demanda d'esta planta. Actualment, amb l'aparició dels productes sintètics (plàstics) esta planta ja no s'utilitza per a estos usos.

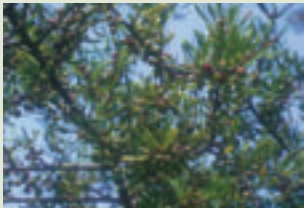
La Murta (*Myrtus communis* L.) és un arbust aromàtic que pot arribar a aconseguir els 5 m d'altura. Les seues fulles són de color verd brillant. Les seues flors blanques naixen de les axil·les dels fulles (unió de les fulles amb la tija).

Tota la planta és molt olorosa i aromàtica. Amb les seues fulles i fruits, anomenats murtons, es prepara un vi aromàtic astringent molt agradable al paladar. Esta planta conté un alcohol, el mirtol, que li conferix propietats balsàmiques, antisèptiques i sedants, per la qual cosa s'ha usat tradicionalment en el tractament d'afeccions pulmonars i bronquials.

Tradicionalment les seues branques s'utilitzen en molts pobles per a preparar, en les festes i processons, les anomenades enramades (estora de branques que s'estén pels carrers per a perfumar i guarnir l'ambient)

L'arç negre o Arçot (*Rhamnus oleoides* L.) és un arbust que pot aconseguir fins a 3 m d'altura. El seu fruit és redó, de color verd al principi que es torna negre al madurar.

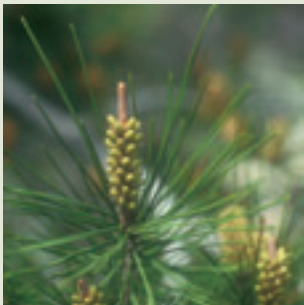
Les seues tiges i branques acaben en fortes espines. Algunes vegades podem vore, clavades en estes espines, sargantanes, llagostins o un altre insecte o xicotet rèptil. Açò és perquè el capsot (xicoteta au) utilitza este arbust per a subjectar les seues preses mentres se les menja o com a rebost (les atrapa en moments que hi ha abundància d'aliment i les guarda per a temps d'escassetat).

Parada 4

EL PI BLANC I LA SEMPREVIVA

L'itinerari travessa a este punt una zona en què existia un antic aparcament que va ser eliminat i en la que es van plantar alguns pins.

El Pi blanc (*Pinus halepensis* Mill), és el pi més abundant de la Devesa. Té una gran capacitat per a adaptar-se a zones amb condicions extremes. S'anomena pi blanc perquè a mesura que va envellint la seua corfa es va tornant de color blanquinós.

És fàcil reconèixer-lo per tindre les seues acícules (fulles) xicotetes i per mantindre les pinyes, ja obertes i seques, a les branques.

A la primavera, quan florix, les seues flors masculines produïxen gran quantitat de pol·len, cosa per la qual és molt freqüent, durant esta època de l'any, vore el sòl de la Devesa de color groc, com si li hagueren tirat sofre.

La seua fusta és molt resinosa i dura, per la qual cosa el seu ús en fusteria és molt limitat.

La seua corfa és, entre les corfes de tots els pins, una de les que més tanins conté, per això s'ha usat per a assaonar el cuir. Igual que els altres pins, d'ell s'extrau la trementina per a fer l'aiguarràs. També s'extrauen essències aromàtiques per a fer sals de bany.

La Sempreviva o Camamilla borda (*Helichrysum stoechas* L.) és una xicoteta planta, perenne, de fins a 50 cm d'altura i amb fulles molt estretes. La seua olor és molt característica i les seues flors es presenten agrupades i són de color groc viu. Florix a la primavera.

Les seues flors, tenyides de diferents colors, s'utilitzen per a confeccionar el tapís de la Mare de Déu dels Desemparats que es realitza tots els anys durant el mes de maig a la ciutat de València per a celebrar la festa de la seua patrona.

Parada 5

EL BRUC, L'ALBADA I L'ALADERN

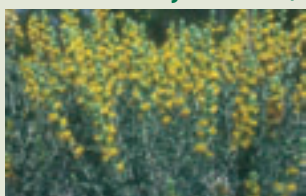
Ací es poden veure, de menor a major grandària, tres arbusts també propis d'este peculiar ecosistema, el bruc, l'albada i l'aladern.

El Bruc o Petorret (*Erica multiflora* L.) és un xicotet arbust que pot superar el metre d'altura. Té les fulles molt xicotetes i estretes agrupades de tres en tres. Les flors rosades es troben agrupades a la part final de les branques. Florix a l'hivern i sol observar-se als clars del matoll de la Devesa.

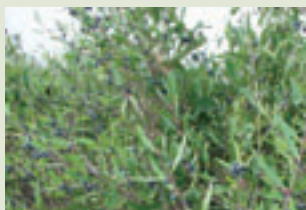

Este arbust es cultiva com a ornamental per la bellesa de les seues flors. La fusta de la seua arrel s'ha utilitzat i s'utilitza per a la fabricació de pipes.

L'Albada o Botja Blanca (*Anthyllis cytisoides* L.) és un arbust amb les fulles i les tiges blanquinoses. Florix a la primavera. Les seues flors grogues formen espigues al final de les branques. És abundant per tot el matoll obert de la Devesa.

L'aladern, falsa olivella o aladern de fulla estreta (*Phillyrea angustifolia* L.) és un arbust que pot superar els 4 m d'altura. El seu aspecte és molt paregut al de l'olivera encara que les seues fulles són més xicotetes. El seu fruit, xicotet i negre quan està madur, servix d'aliment a moltes aus de la Devesa. És molt comú en tot el matoll mediterrani de zones baixes. Florix de febrer a abril.

L'aladern és l'espècie que caracteritza la màquia de la Devesa, tot pertanyent a l'associació *Phillyreo-Rhamnetum angustifoliae*.

Parada 6

EL PINASTRE I LA SARSA

A esta parada s'observa un exemplar de pinastre amb l'espectacular sarsa que envolta altres arbusts.

El Pinastre (*Pinus pinaster* Aiton) és un arbre amb copa piramidal. Posseix un tronc gros, amb corfa aspra i esquerdada. Les seues pinyes poden aconseguir fins a 20 cm de llarg. La gran longitud que poden aconseguir les seues acícules (fulles), quasi 25 cm, fa que no siguen utilitzades pels ocells per a fer els seus nius.

És un arbre introduït a la Devesa a primeries del segle XX. No s'ha adaptat bé a la zona, fet que explica la seua progressiva desaparició.

La sarsa o arítjol (*Smilax áspera* L.) és una planta enfiladora amb tiges serpentejants i proveïdes d'espines. Les fulles, de forma cuirassada, són brillants i dures, a vegades amb margens espinosos i amb dos arracades a la base que li servixen per a enfiletar pels arbres i arbusts. Dels seus fruits, que apareixen en xanglots com si fóra raïm, s'extreia una beguda refrescant, la sarsa, molt consumida a Espanya abans de l'arribada dels refrescs de cola.

Actualment s'utilitza com a aromatitzant de refrescs, gelats i pastisseria en general.

Parada 7

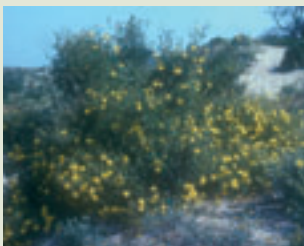
EL GINESTÓ, L'ESTEPEROLA I EL COSCOLL

D'entre la impenetrable vegetació s'observen tres arbusts clarament diferents: el ginestó, l'esteperola i el coscoll

El Ginestó valencià (*Osyris quadripartita* Salzm) és un arbust semiparàsit, amb fulles verdós-groguenques. Florix a la primavera i les seues flors es transformen en fruits de color ataronjat. Freqüent als matolls de la Devesa, sol viure a les crestes de les dunes fixes.

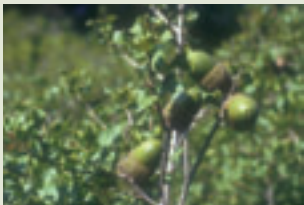

L'esteperola o estepa d'arenal (*Halimium halimifolium* L.) és un arbust que viu a les zones més clares de les dunes de la Devesa. Les seues fulles i tiges solen tindre una coloració grisa per la quantitat de pelets que hi tenen. Les seues flors, grogues amb cinc pètals iguals, apareixen al maig i juny. En alguns exemplars es pot observar una taca morada en cada un dels pètals.

Localment se'l coneix amb el nom de l'herba dels esperits ja que les seues branques i fulles, quan algú queia malalt o moria, es cremaven per a allunyar els mals esperits.

El Coscoll o Coscolla (*Quercus coccifera* L.) és un arbust de corfa grisenca i fulles punxants. El seu fruit és la bellota que tarda dos anys a madurar. Són amargues i no són comestibles encara que torrades s'usaven com a succedani del café. Pel seu poder calorífic s'utilitzaven en forns.

Antigament esta planta va tindre molta importància per l'aprofitament de la grana, colorant roig que s'extreia d'un insecte, la cotxinilla, que s'alimenta de les seues fulles.

Parada 8

EL LLENTISCLE I L'ESTEPA NEGRA

A este tram de l'itinerari s'observa el llentiscle i l'estepa negra.

El Llentiscle (*Pistacia lentiscus* L.) és un arbust perenne i dioic (les flors masculines i les femenines es troben en plantes separades). Les flors femenines són de color verd groguenc, i les masculines són de color roig fosc i molt xicotetes.

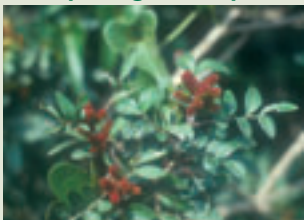

Els seus fruits, de color roig al principi, es tornen negres a mesura que maduren. Per la gran quantitat d'olis que contenen (igual que el pistatxo, que és de la mateixa família) els estornells els utilitzen com el seu aliment principal. Durant el dia vénen a centenars, a la Devesa des de València, per a menjar.

S'ha usat i s'usa actualment com a complement verd en els rams de flors.

A algunes zones s'extrau, per mitjà d'incisions practicades al tronc, una resina comercialitzada amb el nom de màstic que ja els grecs i romans l'utilitzaven com a goma de mastegar.

L'estepa negra, estepa amb fulles de sàlvia o estepa borrera (*Cistus salvifolius* L.) és un arbust que té una altura entre 20 i 100 cm. Les seues flors, que apareixen entre abril i juny, són blanques i generalment groguenques pel centre. Abunda als clars del matoll de la Devesa. És freqüent observar sobre els seus estams grocs diferents classes d'escarabats de colors metàl·lics.

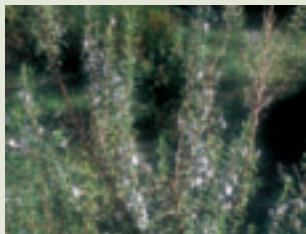

Parada 9

EL ROMER, L'ALADERN I EL LLIGABOSC

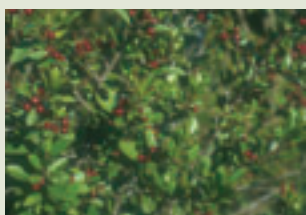
Entre les plantes que es poden observar a esta parada destaquen entre altres, el romer, l'aladern i el lligabosc.

El Romer o Romaní (*Rosmarinus officinalis* L.) és un xicotet arbust aromàtic amb fulles estrets i de color verd fosc.

Florix a l'hivern i les seues flors són de color blau. És una de les plantes mediterrànies més conegudes per la seua tradició com a planta culinària i medicinal, la seua agradable aroma i les seues propietats digestives el convertixen en una planta molt utilitzada com a condiment ideal per a plats forts i grassos.

L'Aladern (*Rhamnus alaternus* L.) és un arbust que pot aconseguir els 5 m d'altura. Les fulles presenten, a vegades, el marge dentat. Florix a la primavera i el seu fruit és, al principi, roig i més tard, negre. Quan viu a l'ombra les fulles adquirixen una major grandària i es pot confondre, quan estan en fruit, amb el grèvol.

És l'espècie que caracteritza el matoll de la Devesa.

Presenta propietats purgants i astringents tot utilitzant-se les seues fulles, els fruits i la corfa per a fins medicinals.

Xuclamel o Lligabosc (*Lonicera implexa* L.), de dolça aroma, és una planta enfiladora que pot superar els 2 m d'altura. Les seues flors són blanc-rosades i presenten estams excel·lents. Florix d'abril a juliol. És molt comuna per la Devesa, en matolls oberts.

El fruit és roig i creix formant grups, sent les seues llavors tòxiques. Es cultiva amb fins ornamentals. S'usa per a cosmètica i perfums.

Parada 10

EL RAÏM MARÍ I LA SISCA

Ací, es poden observar dos plantes, una és el raïm marí, relativament abundant a les dunes fixes de la Devesa quan el matoll és poc dens i l'altra és la Sisca que s'instal·la principalment a àrees marginals de mallades i séquies.

El raïm marí, o la caboteta de parot (*Ephedra distachya* L.) es un pequeño arbusto dioico (las flores masculinas y las femeninas se encuentran en plantas separadas). Sus ramas están articuladas a modo de escobas y sus frutos, de color rojo, aparecen al final del verano. Su disposición, en forma de racimo, le da a la planta el nombre común de uva de mar.

Localmente se le conoce con el nombre de *caboteta de parot* por que su fruto se asemeja a la cabeza de una libélula.

La Sisca (*Imperata cylindrica* L.) és una gramínia forta i robusta. Florix de juny a setembre i crida l'atenció la seua espiga platejada.